

CSALÁD és ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY.

XIV. ÉVFOLYAM.

1888.

SZERKESZTETTE:

BCU Cluj / Central University Library Cluj
FAZAKAS JÓZSEF.

(Január és február hónapokban CZIRJÁK ALBERT.)

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓTESTÜLET.

KOLOZSVÁRT.

NYOMATOTT AZ EV. REF. KOLLEGIUM NYOMDÁJÁBAN.

1888.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AZ 1888-ÍK ÉVFOLYAM TARTALMA:

I. Iránycikkek, paedagogiai értekezések és alkalmi közlemények.

	Lap.
1. <i>Albert Károly</i> . A kedélyről	100.
2. <i>Avar</i> . Az elbeszélések	11.
3. <i>Benedek Samu</i> . A hangjegy szerint, vagy a hallás után való énektanításnak van-e helye az el. népiskolában?	90.
4. — Elnöki megnyitó	145.
5. <i>Binder Laura</i> . Humboldt elve a természetrajz tanításánál	124.
6. <i>Bournáz János</i> . Az algebra tanításáról	170.180
7. <i>Csulak Lajos</i> . Gyermek-istentisztelet	84.
8. <i>Czirják Albert</i> . Felhívás előfizetésre	1.
9. <i>Dolány Gyula</i> . A népkönyvtárak és népolvasmányok	14.
10. <i>Dortsák Gyula</i> . A nevelés feladatai	2.
11. — A házi nevelés főteendőiről	28. 39.
12. — Eszmék az iskola nevelő hatásáról	121.
13. <i>Egy tanító</i> : Közgyűlésünk	137.
14. <i>Eötvös K. Lajos</i> . Szemléltetés az iskolában	160.
15. <i>Faluvégi Albert</i> . Mai nevelési rendszerünk két nevezetes hibája	81.
16. <i>Fazakas József</i> . Felhívás	37.
17. — Gönczi Pál.	61.
18. — A kolozs-kalotai cv. ref. egyházmegye határozata	89.
19. — Trefort Ágoston	109.
20. — Az új miniszter	129.
21. — Közgyűlés után	157.
22. — Előfizetési felhívás	177.
23. <i>Dr. Ferenczi Zoltán</i> . Czirják Albert	38
24. <i>Gönczi Pálnak</i> a kolozsmegyei tanítótestülethez intézett levele	89.
25. <i>Dr. Hegedűs István</i> . Báró Eötvös József	17.
26. — A népkönyvtárak	45.
27. — Téli estékre	179.
28. <i>Józsa Dániel</i> . Kötelességeink.	27.
29. <i>Kovács Dániel</i> . A kötelességérzetről	132. 140. 151.
30. <i>Kozma Ferencz</i> . Kolozsvár elemi oktatásügye 1886/7 ben	9.
31. — Kolozsmegye népnevelésügye 1886/7-ben	18.
32. — Egy kántor, a kító a tanítók példát vehetnek	46.
33. — Az iskolai takarékpénztárak	53.
34. — Gönczi Pál jubileuma (Tisza Kálmának a Gönczy Pál ünnepélye alkalmából Tóth József tanfelügyelőhöz, Trefort miniszternek ugyancsak Tóth Józsefhez intézett levelével és Berzeviczy Albert beszédével)	73.
35. — Visszapillantás az 1887/8. tanévi közvizsgálatokra	113.
36. — A szemcsés köthártyalob és az iskola	180.
37. <i>Kőrösi Marcsa</i> . Rajz a női kézimunkák szolgálatában	54.

38. <i>Krizsa Sándor</i> . A vizsgálati-írásokról és rajzokról	169.
39. <i>Lázárné Kasztner Janka</i> . Továbbképző iskolák leányok számára	64.
40. <i>Dr. Lázár Gyula</i> . Emlékeszéd Trefort Ágoston felett	146.
41. <i>Nemes Ödön</i> . A tanító hivatása és helyzete.	54.
42. <i>Pap György</i> . A történelem tanításáról	171.
43. <i>Paál Ferencz</i> . Az iskolai olvasókönyv 66. 75.	82.
44. <i>Pentsy József</i> . Az írás technikájához	138.
45. <i>Tóth Tamás</i> . A vallástanítás kezdete az ipariskolában	98.
46. <i>Vásárhelyi Gyula</i> . A népiskolák értesítőiről. I. II.	114. 122.
47. <i>Veritas</i> . Az országos közoktatási tanács könyvbírálása	47.
48. <i>Zajzon Dénes</i> . Nézetek a tanítás gyakorlati, helyes módjáról	5.
49. — Az összefüggő gondolkodás műveléséről a népiskolában	92. 97.
50. — A bot az iskolában	158.

II. Tárczaczikkek s hasonlók.

1. <i>Dr. Bartók István</i> . A halottak megégetéséről	93 101.
2. <i>Bányai Árpád</i> Gönczy Pál életrajza	67.
2. <i>Dr. Koch Ferencz</i> . Az égésről	76.
4. — Az égésről	141. 152.
5. — A chemia alap fogalmai	162. 173.
6. <i>Dr. Lázár Gyula</i> . Róma erkölcsi és művelődési állapota a két utolsó században	48.
7. <i>Névtelen</i> . Az erdélyi szász népiskola	31. 40.
8. — A kolozsmegyei népoktatásról	84.
9. <i>Schwarczel Adél</i> . Képek az iskolai nevelés köréből	115. 125.
10. <i>Dr. Veress Vilmos</i> . A család biztosítása.	55.
11. <i>Zajzon Dénes</i> . „A mi az embert környezi.“	12. 20. 30.

III. Irodalom.

1. <i>Bányai Árpád</i> . Első oktatás a földrajzban, írta Kutner S — Mayer M.	33.
2. <i>Borka Lajos</i> . Számítási vezérkönyv. Irta Józsa Sándor	105.
3. <i>Bournáz János</i> . Kereskedelmi számtan. Irta dr. Veress Vilmos	95.
4. <i>Deák József</i> . Számvetési gyakorlókönyv és számvetési példatár. Irta Faludi (Fuchs) János.	87.
5. <i>Deák Lajos</i> . Magyarország megyéinek kézi atlasza.	51.
6. <i>Elek Gyula</i> . Magyar nyelvtani kézikönyv, írta Belicza József	143.
7. <i>Dr. Havas Gyula</i> . A számtan oktatásának művészete. (Mutatvány a „Tanítás művészete“ cz. művéből).	166.

	Lap.
8. Józsa Sándor „Számítási vezérkönyv“-éből. (Mutatvány.)	134.
9. Dr. Lázár Gyula. Magyarok története. Irta Vargyas Endre	43.
10. Névtelen. Zajzoni Rab István csángó költő emlék- ünnepe	107.
— A trsztenai kir. kath. gymnasium XIX értesít- ője.	118.
— Értesítők. (A XV. és XVI. számban 14 értesítő ismertetése.)	132. 142.
12. Sárdi István. A magyar írási betűk szemlélté- tése. Írásminták Juhász Pétertől	187.
12. Schwarzczel Adél. Kis földleírás. Irta Ribáry Ferencz	186.
13. Veritas. A Kolozsvár városi államilag segélye- zett felsőbb leányiskola átalakítása az áll. fel- sőbb leányisk. szervezete szerint	58.
Ezekon kívül minden egyes számban rövid könyv- ismertetések és bírálatok. Ezek száma: 55.	

IV. Hazai és külföldi tanügyi szemle.

1. Bournáz János A falusi elemi iskolák nö- vénykertjéről (Revue pädagogique.)	117.
2. Dr. I. L. Szemle a „Zeitschrift für Schulgesund- heits pflege“ első 5 füzetének cikkei felett.	
3. Dr. Imre Lajos Szemle a „D. Turn. Zeit.“-ból, a „The med. Record“-ból és a „Wratsch“-ból.	184.
4. Névtelen. Szemle az „országos középiskolai tanár- egyesületi közlöny“, a „Nemzeti rónevelés.“ a „Népnevelők Lapja“ a „Mármarosi Tanügy“ és a „Néptanoda“ cikkei felett	41.
— „Az iparos tanoncok iskoláiról“ (Népnev. lap- ja); „Az írva-olvasás tanításáról“ (Népiszkolai tanügy.)	50.
— „A dán felső népiskolákról“ „A 11 éves gyer- mekek vizsgálja Franciaországban“ (Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung.)	70.
— A poseni tartományi tanító-egyesület gyűlése. (Allg. D. Lehrerzeitg.)	185.
5. S. „A munka-oktatásról“. (Felső- és polgáriszkolai közlöny.)	21.
— „Tanító-gyűléseink tárgyai“ (Népnevelők lapja.	22.

V. Egyesületi élet.

1. Bagosi Sándor. A kolozsvári áll. tanítóképez- de önképzőköre	78.
---	-----

	Lap.
2. Elek Gyula. Titkári jelentés a kolozsmegyei tankerületi tanítótestület 1887—8 évi műkö- déséről	153. 164. 174.
3. Földes Károly. A kolozsm. tanítótestület gyalu- nádamenti körének gyűlése 1888. jan. 21.	24.
— A kolozsm. tanítótestület gyalu-nádamenti kö- rének gyűlése 1888. május 12.	94.
4. Gál Pál. A kolozsm. tanítótestület almásmenti körének gyűlése 1887. decz. 30.	6.
— A kolozsm. tanítótestület almásmenti körének gyűlése 1888. máj. 25.	94.
5. Gönczi János. A marostordamegyei áll. tanító- testület közgyűlése 1888. okt. 15	154.
6. Körözyi. A kolozsm. tanítótestület közp. vál. ülése 1888. jan. 5.	6.
7. Mező Dániel. A kolozsm. tanítótestület bánffy- hunyadi körének gyűlése 1888. május 26.	104.
8. Névtelen. Eötvös-ünnepély Bánffy-Hunyadon	22.
— A kolozsm. tanítótestület központi (kolozsvári) körének gyűlése 1888. márcz. 28.	56.
— A kolozsm. tanítótestület központi köre nevelés- ügyi bizottságának ülése 1888. április 17.	71.
— A kolozsm. tanítótestület központi körének gyű- lése 1888. máj. 16	85.
— A kolozsm. tanítótestület közp. választmányá- nyának ülése 1888. máj. 5.	118.
— A kolozsm. tanítótestület közp. választmányá- nak ülése 1888. szept. 15.	134.
— A kolozsm. tanítótestület közgyűlése és a Tre- fort emlékünnepély 1888. okt. 29—31.	154.
— A kolozsm. tanítótestület közp. választ. ülése 1888. decz. 1-én. (Részvételt Trefort család- jához; Szalay válasza; üdvözlő felirat Gróf Csáky Albinhoz)	185.
9. Péterfi Sándor. Az „Eötvös-alap“ pályázati hirdetése	23.
— A Magyarországi tanítók „Eötvös-alap“-ját gyűj- tő és kezelő orsz. bizottság közleményei.	56.
— Az „Eötvös-alap“ orsz. bizottságának közle- ménye.	126.
10. Titkár. A kolozsm. tanítótestület közp. vál. ülése 1888. márcz. 3.	42.

IV. Vegyesek.

E rovatban rövidebb helyi, tanítótestületi és külföldi tan-
ügyi hírek stb. vannak minden számban. E hírek s
közlemények száma: 289.

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: **Czirják Albert.**

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Főtér 30-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — KÖRÖZSI JÓZSEF, ev. ref. tanító, egyleti helyettes pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (Wesselényiutca 11. sz. a.) küldendők.

Felhívás előfizetésre.

A „Család és Iskola“ a jövő számmal fennállása tizennegyedik évfolyamát kezdi meg. Tizenhárom esztendeig szolgálta híven, kitartással, meg nem tántorodva súlyos megpróbáltatások között is, a magyar tanügy érdekeit! A tanügyi sajtó máris végtelenül sokat használt a magyar tanítóságnak és mégis mily kevesen ismerik ezt el tanítóink közül! Minden egyes tanítónak ébernek kell lennie örállomásán. Legyen érdeklődése igaz a népnevelés szent ügye iránt! Mert az a tanító, a ki önmagának él, kartársai elől visszavonul, közönyös a tanügyi lapok és egyesületi élet iránt, nem fog az a kor kívánalmainak megfelelőleg előre haladni, ha továbbképzésén saját négy fala között szorgalmasan tovább is dolgozik.

Minden egyes tanítónak a magyar tanügyre vonatkozó tapasztalatai is csak akkor válnak az egész tanítóság javára, ha azok nem maradnak különváltan, hanem mások tapasztalataival egybekötve, összehasonlítva tanulságos egészszé lesznek. És itt a tanügyi sajtó kiváló szolgálatokat tehet.

A tanítók Lapjai a tanítói élet nagy és veszedelmes tengerén mintegy a világitó toronyok; azon őrszemek, melyek óva intenek, de útba is igazítanak. A tanügyi sajtó a seborvos, a ki a népiskola beteges kinövéseit észreveszi és mindent elkövet, hogy a bajt elhárítsa. S valóban a tanítóságnak is a leghivebb öre, és mégis igen sokszor osztozik azok sorsában, kik mint állásuk mártyrjai, saját kartársaik hibái, közönye miatt szenvedtek!

Kedves kartársak, ennek nem szabad megtörténnie! Hallgassátok meg ez őszinte intő szózatot, legyetek tanügyi közlönyeitek rendületlen hívei, hogy működhessék az úgy, a hogyan működni kell, tudniillik: önművelés által mások, a magyar közoktatás, közművelődés javára!!

Ezért van nekünk jogczimünk tovább is folytatni azt a munkát, a melyet több mint egy évtized óta kitartással, tiszta lelkesedéssel végzett a „Család és Iskola.“

A társadalom két legkihatóbb, legfontosabb nevelő tényezője: a család és iskola. Benső életet és haladást biztosító összeköttetést kell közöttök fenntartanunk és fejlesztenünk. Ez volt a mult jelszava, ez lesz a jövőben is.

De mivel az előnkbe tüzőtt célzt csak úgy valósíthatjuk meg, ha a tömeges pártolás minél nagyobb körben biztosít elterjedést azoknak az eszméknek, melyeket az ügy érdekében lapunk hasábjain hirdetünk: ezért tisztelettel és őszinte bizalommal kérjük az új évre is lapunk eddigi t. pártolóinak: a családoknak, iskolai hatóságoknak, tanítóknak és általában a nevelésügy buzgó barátainak további nagybecsű, szives támogatását.

Lapunk beosztása marad a régi.

Vezérczikkeinkben, lapunk céljának megfelelően, ismertetni és fejtegetni fogjuk a nevelés-oktatás általános elveit és gyakorlati alkalmazásukat. Kiváló figyelmet fordítunk a már most mindinkább meghonosodó iskolai egészségügyre. A népnevelésügy időnként felmerülő napi kérdéseihez hozzá szólunk, Az alsófoku ipariskolák szintén előtérbe nyomuló oktatásügyét híven és

kelően fogjuk ismertetni és képviselni. Megragadunk minden lehető módot és időt, felhasználunk minden igazságos eszközt a tanítói állás emelése s a tanítók sorsának javítása érdekében.

Az irodalmi rovatban ismertetni fogjuk az újabbai megjelenő tan- és vezérkönyveket, a nevelésügyi és vele-rokonműveket.

Tárczarovatunkban olyan általános ismeretterjesztő cikkeket közlünk, a melyek a hasznost a gyönyörködtetővel egyesítik.

Egyesületi közleményeinkben főleg az erdélyrészi tanítóegyesületek működését ohajtjuk ismertetni. Szemlénkben kiváló gond lesz fordítva a hazai és külföldi tanügyi mozgalmak ismeretetésére.

A „Család és Iskola“ — a július és augusztus havi szünet kivételével — megjelenik havonként kétszer: 15-én és 30-án, legalább egy iv tartalommal.

Az előfizetési feltételek maradnak az eddigiek. Előfizetési ár: egész évre 3 frt., fél évre 1 frt. 50 kr.

Az előfizetési megrendelések és árak Körözi József pénztárnokhoz czimezve — a kiadóhivatalba (Wesselényi-utca II. sz.) küldendők.

Hirdetésért petít soronként 5 krt, és e mellett minden hirdetésért külön 30 kr. bélyeg-díjt kell fizetni.

Mellékleteket lapunkhoz csatolva a legnagyobb készséggel küldünk szét 100-át 60 kr-ával számítva; a mellékletek egyszeri szétküldéséért meg 1 frt. 20 kr. postadíjat kell fizetni.

Isten áldása s a nemes törekvés vezérelte munkásság hálás, biztató eredménye jutalmazza a „Család és Iskolát“ tizenegyedik évfolyamán is!

Kolozsvárt, 1887. december hó 30-án.

Czirják Albert,

a „Család és Iskola“ szerkesztője.

A nevelés feladatai.

Neveléstan-íróink különböző szempontokból kiindulva szokták a nevelés feladatait meghatározni. És ezen nem is lehet csodálkoznunk, ha meggondoljuk, hogy az emberek véleményei az életcél, rendeltetés kérdésében nagyon eltérők.

De bármely szempontból is indulunk ki, a nevelés feladatairól nem szólhatunk a nélkül, hogy a következő három kérdésnek: *lehetséges-e a nevelés? s ha lehetséges: minő legyen annak a menete és végzőlje?* taglalásába ne bocsátkozzunk.

Némelyek azt hiszik, hogy a nevelés mindent tehet, mások meg úgy vélekednek, hogy a neveléssel sem mire vagy igen kevésre megyünk az eredeti diszpozíciókkal szemben. Ha mindent el lehetne vele érni, kérdés, hogy megállhatna-e az emberi szabad elhatározás hatalma? ha pedig semmit sem lendítene a mi nevelésünk: lehetne-e beszélni az emberiség előhaladásáról?

A kik a nevelés mindenhatóságának elvét hirdetik, egy hibás alapelvől indulnak ki: ők azt gondolják, hogy a lélek hasonló valamely „tabula rasához“, a melyre mindent rá lehet írni, vagy valamely lágy viaszdarabhoz, a melyet tetszés szerént képesek vagyunk hajlítani; ezek nem gondolják meg, hogy a lélek nem ily szenvedőleges természetű s hogy a benyomásokat nem fogadja el ellenhatás, tevékenységbe hozatal nélkül. A lelki életet vizsgálva, be kell vallanunk, hogy az minden nyilatkozataiban tevékeny, egyéni, önkényes és változékony, a külső hatások iránt ellenhatást tanusító s folytonos aktivitásra hajlandó. Eme belső tevékenységre a külső hatások néha előmozdítólag és irányítólag, néha meg hátráltatólag, csökkentőleg folynak be. Midőn ugyanis a kívülről folyó hatás a belső életnek megfelelő s a lélek természetével összhangzó: az eredmény is bámulatosan fog nyilvánulni; de mikor a kettő között nincs meg a kellő harmonia s a lélek természete idegenkedik a rája

irányult benyomásoktól: hasztalan minden erőlködésünk, a természet diadalmaskodni fog legjobb szándékainkban is. Bárminemű nevelési eljárás csak akkor fog sikert aratni, ha a hatások, irányítások a lélek egyéni életének, természetének s működési törvényeinek megfelelő módon történnek; máskülönbén összes nevelői tevékenységünket ellensúlyozni kész a gyermek belsejében föllépő reakció s fáradozásunk hasonló lesz Plato szerint amaz egy kocsiba fogott két lóhoz, a melyek közül az egyik előre akar rohanni, a másik meg csökönnyösen egy helyben marad. A növényeket a *megművelés* által szokták alakítani, az embereket a *nevelés* segítségével, mondja Rousseau. Azonban tegyük hozzá: a növényeket is csak addig lehet kultiválni, a míg a kertész munkája a természet határait túl nem lépi, annál inkább kell szem előtt tartani a nevelésnél a lélek sajátlagos természetét, nehogy a belső ellenhatás minden olyan törekvést, a mely a szabadakarat rovására történne, megghiúsítson.

Azonban be kell ismernünk azt is, hogy a lelki ellenhatások mindenikének nem lehet általános és föltétlen erőt tulajdonítanunk s főképp akkor, ha nevelési eljárásunk a természet törvényeivel megegyező elvek szerint történik, nem szabad visszarettennünk az előre mutató egyes reakcióktól, mert igen gyakran a kezdet nehézségeit a kitartó munka, a folytonos türelem le fogja győzni. Lemondani a lélekre történhető irányításról, annyi volna, mint tagadni a nevelés hatását és képességét arra nézve, hogy a gyermeket jobbá, nemesebbé, műveltebbé tehesük. S ha bár tagadhatatlan, hogy vannak nehezen megmozdítható vagy épen vétekre hajlandó gyermekek, de ezeknek a száma aránylag mindig csekély, s kérdés, hogy ha ezeknél a racionális hatások minden nemét következetesen fölhasználják, nem lesznek-e ők is hajlékonyabbakká és nemesebbekké? Tapasztalati igazság ugyanis, hogy bárminők legyenek is azok a diszpozíciók, a melyeket a gyermek magával hoz a világra, a gondos nevelés, az éber fegyelmezés

segélyével az eredeti jó tulajdonságok még kitünőbbekké, a hibás hajlamok pedig kevésbé ártalmasakká alakulnak át, vagy éppen el is enyésznek. Tapasztalati dolog továbbá az is, hogy a rosszra való dispoziciók mellett mindig föltalálhatók a lélekben a jónak is csírmagjai; ezeket kell tehát felkeresni a nevelőnek, s ha föltalálta, gondos ápolásában részesíteni. A javítóházaknak is egyik legfőbb eljárásuk éppen abban áll, hogy a romlásnak indult növendéknél, kikutatva a nemesebb, de elnyomott dispoziciókat, azokat jó irányban fejleszteni s munkássá tenni igyekeznek és nem tágitanak addig, amíg a javítandóban a helyesebb szokásokat, hajlamokat meg nem szilárdították. Neveléssel ép úgy lehet hatni a jónak fejlesztésére, mint a rossznak elnyomására vagy csökkentésére, s ha valamely iskolában vagy családban a gyermekek között helytelen szokásokkal találkozunk, meg lehetünk győződve, hogy a hiba a téves nevelés vagy éppen a neveléshiány következtében fejlődött ki.

Nem kell tehát oly nagy fontosságot tulajdonítani az eredeti dispozicióknak, a mint azt némelyek teszik, mert a rossz legtöbbszörre ép úgy a nevelés eredménye lehet, mint a jó is. Erről az állításról meggyőző bennünket a józan pszichológia, de meggyőző magának a történelemnek tanulmányozása is. Annyi mindenesetre tény, hogy a nevelés sem tehet mindent, de az is igaz, hogy a józan nevelés sokat tehet s befolyása a szerint nagyobbodhatik, a mint minél következetesebbé és természetesebbé igyekszik lenni.

A nevelésnek e szerint csak akkor lehet teremtő hatása, ha a természet nyomdokait követi. Képességeket, tehetségeket semmiféle nevelés nem hozhat létre, de a meglévő erőket, tehetéseket fejleszteni: igenis hatalmában áll. A természetből indul ki minden s oda is tér vissza; ezért az emberképzésnek is csak az lehet a feladata, hogy a természet munkáját elősegítse, irányítsa, vagy korlátozza, nem pedig hogy megakadályozza vagy erőszakolja.

El lehet mondani a nevelésről is, a mit Montaigne mondott a gondolkodási képességről, hogy célja nem lehet annak a vakot épszeművé tenni s a lelki szegénységbe világozást önteni, hanem csak a meglévő erőket fejleszteni, irányozni s a haladást szabályozni.

Nincs az a paedagogus széles e világon, a ki a lassu növendéket élénkebb felfogásúvá s a durva szívűt gyöngéddé tudná tenni másképp, mint csak úgy, hogy az ilyenek lelkében az arravalóságnak, talán éppen szunyadó dispozicióknak bármely csekély részét föl kutatva, azokat a többiek rovására fejleszteni, gondozni, ápolni törekszik.

A nevelés munkája tehát semmi sem egyéb, mint a természeti erőkre támaszkodó művelés, irányozás, alakítás és fejlesztés. A nevelőnek soha sem szabad megfélemlíteni arról, hogy a gyermekben a jónak ép úgy, mint a rossznak meg vannak a csírái s hogy nemcsak minden növendéket különböző tehetségekkel látta el a természet, hanem az egyes tehetségeket is más és más mértékben osztotta ki; éppen ezért kötelessége, hogy a jót a gyermekben a rossz rovására fejlessze, a meglévő erőket tevékenységre segítse s hogy az aktivitásba hozott tehetségeknek az egyéniség hajlamai s képességei szerint állandóan táplálékot nyújtson. Ha így halad, munkája rendszeren sikerre fog vezetni; de ha olyat akar elérni, a mi a gyermek természet s fejlődés-menete ellen van: erőszakot követ el; az ilyen nevelés mindig kétesnek, bizonytalannak mondható. A kora érett gyermekek szomorú példája eléggé intó tanulság arra, hogy lassan, fokozatosan haladva kell a célhoz közelednünk,

ha nem akarjuk, miként növendékünk úgy testileg, mint szellemileg és erkölcsileg a romlás örvényébe jusson.

A fennebbiekből önként következik, hogy a nevelésnek *progressiv utat* kell követni s a fokokénti haladásban a természeti fejlődés menetéhez szükséges alkalmazkodni. A progressivitás elvéből kiindulva: először a fizikai, azután az értelmi s végül a morális nevelésre kell nagyobb súlyt helyezni. Téves felfogásra mutatna azonban, ha ezeket a fokozatokat külön-külön elválasztva akarnók megvalósítani, mert itt csak a feladatok *mértékéről* lehet szó, nem pedig a fokozatok teljes elkülönítéséről.

A tudomány és a tapasztalat megszabja a nevelés utját s kijelöli, a mint fennebb is említettük, a fokozatokat; de ezzel még nincs az mondva, hogy a fizikai nevelés korában is ne kellene a gyermek intellektualis és erkölcsi fejlesztésére tekintettel lenni, valamint, hogy az értelmi nevelés fokozatán a morális és testi élet ápolását kevésbé kellene figyelembe venni; mert egyik fokozat a többi kisebb-nagyobb mértékben magában foglalja, egyik a másik nélkül nem tud előhaladni. S valamint a testi erő, épség, ügyesség főfeltétele a lelki erők harmonikus munkájának, szintúgy az intelligencia és a kifejlett erkölcsi élet visszahat nemcsak egymásra, hanem befolyást gyakorol az egyén fizikai állapotára is. Értelem nélkül az akarat tövetez lenne, a gyenge fizikum az intellectus kifejlődésére hatna akadályozólag, és így tovább.

Tekintsük a gyermeknek bár minő tényét, azt tapasztaljuk, hogy abban teste, lelke, szíve és jelleme kisebb-nagyobb mértékben részes. Ezért nem szabad őtől semmi olyat követelni, a mely összes erőit ne érdekelne, testét lelkét ne foglalkoztatná; nem szabad egyetlen egy nevelési feladatnak bizonyos életkorban kizárólagosságot tulajdonítani, ép úgy, mint nem lehet a nevelési feladatok közül akár az egyiket, akár a másikat túlbeszűlni.

A nevelési feladatok fokokénti megvalósításával tehát az egyidejűleg való haladás is bizonyos mértékig mindig karöltve jár. Ez a követelmény a léleknek és a testnek összeköttetéséből s a szellemi életnek egységes természetéből folyik ki. S ha bár igaz, hogy a gyermek erői, tehetségei fokozatosan fejlődnek ki, de azért azok szét nem választhatók, sőt ellenkezőleg egymással szorosan összefűződnek. A lélek életének természete különösen föltételezi, hogy annak minden nyilvánulásai folyton figyelemben s nevelői hatásokban részesüljenek; a nevelő kötelessége, hogy az eredeti dispoziciókat kifejlesztteni, vagy pedig háttérbe szorítani, kiirtani törekedjék; de ezt a munkát soha sem végezheti egyoldalúlag, hanem mindig az összes lelki mozzanatok tekintetbe vételével. A nevelő nem engedheti meg bizonyos tehetségeknek bizonyos ideig szunyadó állapotban létezését csak azért, hogy ez alatt más erőket, annál jobban gyakorolhasson. A munkafelosztásnak a lelki művelésre való ilyen alkalmazása éppen nem vezetne kívánt sikerre. A lelki élet természete egy olyan *osztatlan* lényéhez hasonlítható, a melyet bárminő oldalról is érintünk, az egész mozgásba jó.

A nevelésnek összhangzatosságából következik, hogy a különböző tehetségek fejlesztésénél az *egyensúlyba való hozatalt* folyton szem előtt kell tartania. Erre azt az ellenvetést tehetné valaki: hogy az ilyen eljárás mellett az egyes képességek, a hivatásszerű tehetségek nem részesülnek elég méltatásban. Ez az ellenvetés azonban meg nem állhat. Nincsen ugyanis sem valamely külön képesség, sem hivatásszerűség, a melynek meglehetne akadályozni, hogy az érzés, értelem és akarat a gyer-

mekben összhangzatosan ne fejlődhessek ki; továbbá tudnivaló az is, hogy a képességek inkább az értelem országába tartoznak s mint ilyenek az intelligenciának fejlődésével jutnak nagyobb fokú érettségre, a nélkül azonban, hogy a szívélet és a jellem-fejlődés miattuk csorbulást szenvedhetne. Különösen pedig az elemi nevelésnek éppen nem lehet feladata, hogy a gyermeknél bizonyos képességeket, készségeket kiváló figyelemben részesítsen; az elemi nevelésnek célja csak az, hogy — egy hasonlattal élve — a növendékek lelkében szilárd alapot rakjon le, a melyre később a legkülönbözőbb alakú épületeket lehet ugyan építeni, de a mely épületek, minden különbözőségeik mellett is, anyag és cél tekintetében mindnyájan meg kell hogy egyezzenek. És a mint nem lehet célja a nevelésnek, hogy egyes személyi képességek fejlesztésére nagy súlyt fektessen s ezért a többi tehetségeket háttérbe szorítsa, ép úgy téves lenne az olyan eljárás is, a midőn egyszerre vagy minden terv nélkül össze-vissza akarna a gyermek lelkében benyomásokat, fogalmakat, ítéleteket kelteztetni, avagy a növendéktől az ő korát meghaladó érzéseket, elhatározásokat követelni.

Mi legyen végeztélja a nevelésnek? Modernebb pädagogiai írások közül némelyek szerint: *az élet különböző viszonyai között boldogulni tudás*, — mások szerint: *az emberi tökéletesedés*.

Az első elvnek hangoztatói nem látnak egyebet a nevelésben, mint gyakorlatiasságot s nem akarják egyébre tanítani, szoktatni a gyermeket, mint olyanra, a mire neki felnőtt korában az életben szüksége lesz. A nevelés, szerintük, rávezeti a növendéket, hogy miként éljen, mikép cselekedjék, ha az emberek között boldogulni akar, s így az iskolának nincs is más szerepe, mint egy oly műhelynek, a honnan hasznavehető, praktikus tárgyak kerülnek ki.

De ha az emberi élet célját magasabb szempontból vizsgáljuk, be kell vallanunk, hogy az olyan irányú nevelés, a mely csak a közvetlenül hasznosítható szerzeményekre, praktikus dolgokra van tekintettel, nem lehet tökéletes. Az ilyen nevelés kevés figyelemben részesíti, vagy éppen elhanyagolja az erkölcsi tevékenység kifejtését, a magasabb irányú s ideális természetű célokat. Szóval azt, a mi lényünkben a nemesebb értelemben vett humanitást alkotja. A nevelésnek tehát — mondják a másik tábor hívei — magasaba irányt kell kitzűzni; a nevelésnek az emberi tökéletesülést kell mint végcélzt szem előtt tartani; eme tökéletesülés pedig legki vált a *morálitás minél nagyobb fokra emelésében keresendő*.

Véleményünk szerint a praktikus és erkölcsi nevelési cél nem csak összeegyeztethető, hanem a kettő egymás nélkül valóban nem is gondolható. Tévedés volna, ha a nevelés nem tekintene a gyakorlati életviszonyokra, korlátolt felfogást árulna el, ha a *hasznos alatt* csak az egészséget, jólétet, anyagi boldogságot, élet-körünkben való mozogni-tudást keresnök s erre irányoznók minden tevékenységünket. Így értelmezve a nevelést: sem az egyik, sem a másik irányt nem tartanók célra-vezetőnek s emberi rendeltetésünknek megfelelőnek. A nevelésnek magasabb, erkölcsi célokat kell szem előtt tartani, de ezen magasabb célok mellett nem szabad a közélet praktikus követelményeiről is megfedkedezni. A két irány szépen megfér egymással. Az ideális irányban vezetett nevelés segítségével fölemeljük a növendéket az anyagiasság fölébe s egy eszményt tűzünk ki számára, a mely felé minden erejéből törekednie szükséges, ha mint erkölcsi lény akar az emberek között működni.

Az ideállissal társított praktikus nevelés megtanítja

a növendéket, hogy ő nem csak állati lény, hanem személy is, és hogy rendeltetése nem csak az, mikép emez állati lény jóléplált, erős, egészséges, munkaképes, ügyes és jólétéről gondoskodni tudó legyen, hanem ezek mellett és ezek fölött rávezeti arra is, hogy az ember boldognlása, a családnak, társadalomnak és az államnak fenmaradása s előhaladása más föltételeket is igényel, a melyek a lelkiismeretesség, az erkölcsi és intellektuális műveltség, az éber kötelesség-érzet és a vallásos meggyőződés kifejlesztésében állanak.

Az ideállissal szövetkezett praktikus nevelés *részletesebb céljait* az alábbiakban tüntetjük fel:

Első a fizikai cél. Az ember testi jóléte azon alap, a melyen minden más nyugszik. Az erő, egészség, ügyesség, (főkép kézi ügyesség) ama három föltétel, a melyre a fizikai nevelésnek tekintenie szükséges.

Második a morális cél. Az ember erkölcsi lény s mint ilyennek azon kell lennie, hogy megszerezze mind azokat a kellékeket, a melyek ő benne az erkölcsi jellemet kialakítják, tehát: az okosságot, lelki tisztaságot, erkölcsi és vallásos érzéseket s az akaratbeli szilárdságot.

Harmadik a családi cél s ennek kiváló része: a gyermekek nevelése, azok fizikai és morális életének gondozni, ápolni tudása.

Negyedik a társadalmi és állami cél. Az ember a család mellett a társaságnak s az államnak él. Ezért szükséges, hogy a szociális és a politikai viszonyokba bele tudja találni magát.

Ezen fennebbi célok mellett *ötödször* ki kell terjeszkedni a nevelésnek az *ismeretek nyújtására* és a *művészetekre*. Azon kell tehát munkálni, hogy az egyén szerezhesse meg azokat az élvezeteket is, a melyeket az ismeretek és művészetek nyújtanak.

S ha bár a fennebb elősorolt részletes kívánalmak közül mindeniknek megvan a maga viszonylagos értéke is függetlenül az általános értéktől, de azért egyik a másikkal szorosan összefügg s ennél fogva az együttes kifejlesztésnek bizonyos mértékét megköveteli. Igaz ugyan, hogy a család megelőzi a társadalmat, valamint hogy a morális és fizikai cél az aesthetikait és közismeretét; de hiba volna megint ebből azt következtetni, hogy minde- nikkal ezélt fokozatosan és külön elválasztva kellene megvalósítani a nevelésnek. Ugyanis a gyermek nem csak magáért él, vagy csak a családban mozog kizárólagosan, hanem a társadalmi és állami élettel is bizonyos érintkezésben áll: ebből következik, hogy nem csupán az egyéniségre, avagy a családi szempontokra, hanem az ezeken kívül eső tényezőkre is kell a nevelésnek már kezdetben figyelemmel lenni. És valamint az egyes tehetségek nem egymásután, hanem egymás mellett szoktak megjelenni, szintűgy az individualis élet sem fejlődik ki kizárólagos elkülönítéssel, hanem a többi: családi, társadalmi, és állami hatások közepette. Ezért a nevelésnek állandóan szem előtt kell tartani, hogy az egyes célok különbözősége s a feladatok többfélesége mellett is a növendéket ne külön-külön, mintegy időszakonként, hanem egyszerre s folyton bővülő gyűrűzetek alakjában készítse elő a hasznos és boldog életre.

Igy fogva fel a nevelés célját: eleget fogunk tenni úgy a közélet, mint az emberi természet követelményeinek; eleget fogunk tenni ama föltételnek, hogy a növendéket hasznos polgárrá s boldog emberré képezzük. Mert hasznos élet és boldog élet: ezek azok a föltételek, a melyekre mindnyájan törekednünk kell s biztosan hiszünk, hogy a fennebbi elvek szerint vezetett növendék, kilépve az életbe, szeretni fogja a munkát, a családot és az emberi társaságot, kötelességtudó, lelkiismeretes és önértékes egyéniség fog lenni; erejét a közjóért ép úgy

mint saját érdekében hasznosítani tudja; nem lesz egoista, de megint nem fog utopiákért, elérhetlen eszmékért sem rajongani.

Zajzon Dénes.

Nézetek a tanítás gyakorlati, helyes módjáról.

Tagadhatatlan, hogy minden rangu iskolában *tanítani* kell a szó szigorú, didaktikai értelmében. Mindnyájunknak fel kell emelkednünk az általános tanítási elvek magaslatára, e mellett lelkiismeretesen oda kell törekednünk, hogy tanításunk alapos, gyakorlati, jól meggondolt és gondosan előkészített legyen. Ezt azonban csak gondos készüléssel, tárgyainknak alapos tanulmányozása s a tanítási eljárásnak óráról-órára tervszerű megállapítása által fogjuk elérhetni. Nagy a különbség ugyanis egy jól előkészített tanítás és egy *rögtönzés* között, mely utóbbinak nem szabad *rendes* tanintézetben előfordulnia. Kifejezésben való szabatosagra s könnyű megértésre is törekedjünk.

A tanítás menete methodikailag véve helyes legyen. Lassanként haladjunk, egyszerre keveset tanítsunk, de azt jól értsük meg. Mentől többször, s a hányszor csak lehet, inductíve tanítsunk, használva a kérdező — kifejtő tanulatot. Minden egyes esetben jól kell ismerünk növendékeinknek az illető tárgyi körre vonatkozó ismeretét, s a mi ezek közül felhasználható, mindig kiindulási pontul vétessék fel. Ily ismeretek alapján segítő kérdésekkel rávezethetjük a tanulót a kérdés önmegfejtésére. Csak ezután következzen a tárgyaló résznek általunk folyékony elmondása, melyet a tanulók egyikével-másikkal azonnal el kell mondatnunk. A tanítás további folyamában, ha már egy kisebb egész befejeztett, a tárgyalatokat ismétlőleg elmondadjuk, majd a leírt módon tovább haladunk. Végre a magyarázat befejezéseül a tárgyalatokat néhány tanulóval összefüggésben elmondadjuk. Ekkor figyelmet fordítunk arra, hogy lehetőleg az egész osztályt foglalkoztassuk. E végből közébe másokat és má okat szólítunk fel. A mit a magyarázatnak ez összefüggő elmondásánál a tanulók hiányosan vagy helytelenül mondanak, azt pótoljuk, illetőleg szabatos kifejezéssel helyesbitjük, minden kevésbé ismert fogalmat, meghatározást és műszót jól megértessünk.

Nem szabad azt sem figyelmen kívül hagynunk, hogy minden kisebb rész egész jól átismétlendő, mielőtt új tanegység magyarázásába kezdenénk, s a mennyiben a tárgyalatból az új tárgykör megértésére ismeretek elvonhatók volnának, azok felelevenítendők s ezeken, mint alapokon, kell a további tárgyalásnak következnie. Mentől többször *összefoglaló ismétlések* tartandók. De ne magunk mondjuk el főbb vonásaiban az átvett tárgyi kört; sem *more patrio* ne jelentsük ki, hogy ismétlésül lesz *ez és ez*; hanem alkalmasan feltett kifejtő kérdésekre a tanulók által adandó feleletekből kell az összefoglalást eszközölni, majd néhányval összefüggésben elmondadni és csak a mennyiben a tartalom hiányossága, vagy a kifejezések szabálytalansága s helytelensége kívánna, csak annyiban elegyedjünk cselekvőleg a dologba.

Alsóbb osztályokban, főleg idegen ajku növendékek között, a magyarázatok végén tanácsos igen gyakran *tankönyv-értelmezést* csinálni. Ez abban áll, hogy a magyarázott tananyagot a kézi-könyv szerint felolvastatjuk és vagy a jobb tanulók néhányától kikérdezzük a magyarázatnak arra vonatkozó részét, vagy úgynevezett magunk *szavával* még egyszer elmondjuk nekik röviden a felvilágosító értelmezéseket; magunk főleg azért, hogy sok időt ne vesztegessünk. Magyarázat közben legyünk

azon is, hogy a tankönyv nehezebben érthető részeit és kitételeit a tanuló előkészültsége és értelmi fejlettségéhez mért átalakításban adjuk. A vegyes, vagy éppen idegen ajku vidékeken, hol a tanulók nyelvi nehézségekkel küzdenek s a kézi könyvet éppen nem mellőzhetik, ilyen tankönyv-értelmezés elkerülhetetlen.

Egyik főelv a helyes tanításmódban, hogy a tanulót belé kell vonnunk a tanításba s előtérbe helyezzünk önmunkásságát, hogy mindazt, mit a tanuló a tanár irányzó kérdéseinek segítségével helyesen elmondhat, azt mondja el mind. Továbbá: az egész osztályt folytonos szellemi éberségben kell tartani s foglalkoztatni valamennyi tanulót az által, hogy hol az egyiket, hol a másikat szólítjuk fel a kérdésekre adandó feleletekre. *Csak az ilyen a helyes tanításmód*, mely azonban természetesen csak inductíve haladhat és kérdező kifejtő módon történhetik. Ez igen fejleszti az értelmet, Rászoktatja a tanulót a hallottak felett való gondolkodásra s a helyeseknek kiválasztására. Ezekon kívül a növendéket szabatos ítéletalkotásra segíti és ösztönzi. *De csak kevésbé képezi az emlékező tehetséget*. Hogy ez igaz, bizonyítja a tapasztalás. Tény, hogy a mai fiatalság felfogása élénkebb, elmésőbb és értelmesebb, bírálóbb. De az is igaz, hogy az *összefüggő előadásban nagyon gyakorlatlan*. Ennek oka abban rejlik, hogy a kifejtő oktatásmód mellett folytonosan kérdésekre kellvén felelnie, megszokja ugyan a helyes megkülönböztetést, de a mint megfejtett egy kérdést, várakozik további és további kérdés feltevésére. Már pedig ez baj azért is, mert ha a kifejtő módszer mellett az értelmi képzettség eléggé nem kötjük össze az emlékező tehetség fejlesztésével, tanításunk könnyen *faggató* rendszerre válhatik. E bajon kétféleképpen segíthetünk: a) a magyar nyelvi oktatásban az olvasmányok tartalmának *szabadon* való elbeszélésében mentől többet kell gyakorolnunk a tanulókat s velők gyakorta emléztessünk is; b) szigorúan követeljük meg, hogy *minden, a tanítás folyamában a tárgyhoz fűzött magyarázatot a tanuló felelés közben a feleletbe befoglalva mondjon el*. Ily eljárás mellett a tanulónak gyakorolnia kell magát a magyarázatoknak a szövegbe való befoglalásába, tehát felelés közben való elmondásában is. Ez pedig segíteni fogja a növendéket arra, hogy egyes hallott dolgokat szabadon és összefüggésben, mégis értelmesen mondjon el. Az összefüggő előadásban képezzük a tanulókat az által is, ha szakadatlanul a kérdést magát is belé kell foglalnia a feleletekbe, tehát ha teljes mondatokban kell felelnie.

Ne elégedjünk meg azzal, hogy a tanuló azt, a mit már úgy is ért, pongyolán mondja el, hanem kiváló gondot fordítsunk arra, hogy a tanulók feleletei *kerekdedek* legyenek és kifejezés tekintetében szabatosak, szókötésileg és mondatszerkezetileg pedig helyesek. A hibás kifejezéseket szakadatlanul helyesbiteni kell. Igaz, hogy ez által folytonosan meg-megszakítjuk a növendék feleleteit. De ezt tennünk kell, mert különben a tanuló sohasem szokik el a galimathiasztól.

Ügyeljünk arra, hogy a tanulók lehetőleg egyenlő arányban legyenek tanulni valóval ellátva, tehát: sem túl ne terheltessenek, sem készülni való nélkül egészen ne hagyassanak. E szabály alól csak annyiban tehetünk kivételt, hogy t. i. szünetnap után többet adunk fel. Hogy az említett és fölöttébb fontos arányosság a lezkefeladásban megtartható legyen; kell, hogy a rokon tárgyak tanárai s a többiek is folytonosan és kölcsönösen tudomással bírjanak az illető tantárgyak menetéről. Ezt a gyakori hospitálás igen megkönnyíti. Nem különben gyakrabban meg kell az osztályban tanító tanároknak beszélniök, hogy a tananyag melyik részét vették már

át, s ha valamelyik nevezett tanegységet tárgyal, vagy ismétlésül jó sokat ad fel, erről tudósítsa kartársait, hogy a tanulón lehetőleg könnyítve legyen. Egyszerre több tárgyból lézi írásbeli dolgozatot ne kapjanak a tanulók, nehogy túlterheltesse őket. Az írásbeli dolgozatok *javításában* is *egyöntetű eljárást* kövessünk. Az írásbeli dolgozatok külső alakja rendezes és tiszta legyen. Címük helyes és tiszta magyarsággal irassék. Törléseket a szövegben meg ne engedjünk. A tanuló impurumban készítse el feladatát, azt jól át- és átértse és vizsgálja meg; a talált hibákat javítsa ki s a *lész* szöveget tisztán, rendezesen írja be a füzetbe. A füzetek külső alakja egyforma legyen. Ez által is fejlesztjük a növendékekben az összehangzatosság és szabályszerű azonosság iránti előszereket.

Befejezéséppen szöveg még a *feleltetések* módjáról. Ezeknél az induktív és deductív rendszert egyesítenünk kell, tehát kétféle eljárást követnünk. Az egyik az, hogy úgy tegyük fel a kérdést, hogy annak megfejtése *gondolkodáshoz* ejtse a tanulót s a hallottak és tanultak köréből maga szedje össze a felelet anyagát. Ez által önálló gondolkodásra készítjük s abban egyszersmind gyakoroljuk is a növendékeket. Így az inductív módszernek teszünk eleget. A másik módja a feleltetésnek, hogy a mit egyesek kérdésekre feleltek, néhány nyomban összefüggésben is elmondja, egy-kettő pedig számot ad arról is, hogy a tárgyaltak szabatos megtanulását sem hanyagolták el. Ez utóbbi módját a feleltetésnek használjuk főleg a jobb tehetségű s a gyengébb tanulók miatt. Amazok t. i. e nélkül csak győren tanulnának otthon; a gyengébbek pedig, kik önállóságra jutni nehezen, vagy éppen nem is tudnak, vagy elkedvetlenednének vagy renyhéséghoz szoknának, holott így szorgalmuk segítheti őket annyira, hogy megállhatnak s idővel: értelmük gyakorlottabb korában sikeresen haladhatnak tovább. De ellen kell őriznünk a tanulóknak otthon való munkásságát azért is, hogy az emlékező tehetség képzését el ne hanyagoljuk s a tanulók lehetőleg az emlékezésben is gyakoroltassanak. A fő figyelem természetesen az értelemképzésre fordítandó. De elvégre is igaz, hogy tantum scimus, quantum memoria tenemus. A ki tudni akar valamit, nem csak értenie: annak tanulnia is kell. És a miut kereset ér a beszajkolt, de át nem értett ismeret-halmaz, úgy nem elég valamit csak kapiskálni. Szabatos tudásra, értelmes előadásra van szükség. Az iskola feladata éppen az összes lelki tehetségek egybehangzó képzése mellett az általános műveltségre szükséges ismeretek elsajátítása. Ehhez pedig *tudás, tudás, tudás* szükséges.

Mielőtt valamely tárgyról beszélünk, győződjünk meg: rendelkeznek-e a növendékek arra vonatkozó kellő képzetekkel, a megértésre szükséges előismeretekkel. A mely tanár tekintet nélkül arra, hogy a tanulók előkészítve-e vagy nem a közlendőkre, akademikus hangon perorál, az iskolában süket fülekre fog találni. Ha a tanuló kérdéseinkre nem tud felelni, ne ültessük le; de ne hagyjuk őt hosszasan vergődni sem, hanem segítjük őt, könnyítsünk rajta. Kezdjük vele a legegyszerűbb dolgok s vezessük rá irányzó és segítő kérdésekkel a szóban forgó tárgy megismerésére.

Végül nagy gondot fordítsunk az *ismétlésekre*. Ezek helyes keresztülvitele achillesi sarka az eredményes tanításnak. Erről más alkalommal.

Dortsák Gyula.

EGYESÜLETI ÉLET.

A kolozsmegyei tanító-testület *központi választmánya* e hó 7-én a szokott időben tartá meg rendezes gyűlését.

A gyűlésen két jegyzőkönyv olvastatott fel; és pedig a mult gyűlés jegyzőkönyve s a közgyűlés második napján vezetett jegyzőkönyv, előbbi csekély módosítással hitelesített, utóbbiban egy pár pont másképp lévén fogalmazandó, hitelesítésére felkértek Paal Ferenc s Fazakas József.

A *gyűlés* szomoruan vette tudomásul Sárdi József tanítási leánytanító halálát, ki a tanítótestületnek fennállása óta volt derék s munkás tagja. Választmány jegyzőkönyvi átiratban fejezte ki a néhai özvegyének részvétnyilatkozatát. Felolvasatott a kolozsmegyei tanító testület bánffy-hunyadi körének Kalota-Szt.-Királyt, 1887 nov. 12-én tartott iskola felavatást ünnepélylyel kapcsolatban tartott rendezes gyűléséről vezetett jegyzőkönyv.

A választmány meglepedéssel fogadta a bánffy-hunyadi kör munkásságát s törekvését, az ujabbi kör alakulását jóváhagyó tudomásul veszi. Dézsi László pénztárnok, az általa kezelt pénztár állásáról tesz jelentést.

Több hivatalos teendő végzése után a gyűlés 1/2-8-kor eloszlott. —

A kolozsmegyei tanító-testület központi körének nevelésügyi s könyvbíráló bizottsága folyó év január 10-kén tartá alakuló gyűlését.

A nevelésügyi bizottság elnöke: dr. Lázár Gyuláné, Kasztner Janka, tanítónképezdei igazgató, jegyzővé pedig Csiki Viktor ev. ref. koll. tanító választott meg.

A könyvbíráló bizottság elnökségét ez évben is Fazakas József tanár ur volt szives elváltalni, jegyzője Gáspár Gyula ev. ref. koll. tanító.

Kolozsvárt, 1888. január 14-én.

Kőrösy.

Meghívás. A kolozsmegyei tanító-testület gyalui köre ez évi I-ső rendezes gyűlését f. hó 21-én (szombaton) d. e. 9 órától kezdődőleg tartja Gyaluban az állami iskola helyiségében a következő tárgysorozattal: 1) 9—10 óráig. Nyilvános tanítást tart Boczné, Burján Ilona, a leány-isk. VI-ik osztályában a történelemből. 2) 10 órakor. A gyűlés megnyitása. 3) A mult ülés jegyzőkönyvének felolvasása. 4) Tisztségviselő (elnök és jegyző) választása. 5) Jelentéstétel a nyilvános tanításról. 6) Felolvasás, tartja: Kabós Emma szucsáki áll. isk. tanítónő. 7) Felolvasás, tartja: Póczi Gyula, gyalui áll. isk. tanító. 8) Indítványok tárgyalása. 9) A gyűlés bezárása.

E gyűlésre a nevelésügy iránt érdeklődőket s a kör tagjait tisztelettel meghívja.

Gyalu, 1888. január 9-én.

Bocz István.

A kolozsmegyei tanító-testület *almásmenti* fiókköré téli rendezes gyűlését 1887. dec. hó 30-án Zsobokon tartá meg, melyre a tagok a nagy hideg daczára is — egy pár kivételével — mind megjelentek. A gyűlés lefolyása rövid kivonatban a következőleg történt:

1. Elnöki megnyitó beszéd Szász Károlytól, ki a tanítónak jelen társadalmi állását és ezen állás betölthetőségére szükséges kellékeket sorolva elő s ajánlva a tagoknak, a gyűlést megnyitotta.

2. Mult gyűlés jegyzőkönyve felolvasatván, elfogadott és hitelesített.

3. Tisztségviselő választása következtén, elnöknek Szász Károly, jegyzőnek alulírott ujjal megválasztottak.

4. Kállai János zsoboki tanító nyilvános tanítását — III-ik osztályban a *szent történelemből* — mentünk meghallgatni az iskolába, a hó igazán nagy hideg volt, mert az a plattenes alkotmány ott a szegletben, — melynek ma igazán nem kellene, hogy helye legyen az iskolában — gyenge meleget terjesztett maga körül — s itt sajnosan tapasztaltuk az iskola célszerűtlen berendezését. Ugyan is:

három oldalon van ablaka az iskolának, s mind a három oldali ablaknak hátal ülnek a gyermekek.

Az iskolai padok asztaldeszkájának egy része vízszintes, s ha már ez így van, jobb lenne, ha a másik része is az lenne, mert a helyett, hogy a gyermekekkel szemben lennének, felfelé menedékes, épen megfordítva lefelé az, úgy, hogy a gyermekek mikor irnak, kifelé kell hajolniok. De ebből legyen elég ennyi, hanem még egy szót az iskola földjéről mellesleg, — mely nem a berendezéshez tartozik. Ez oly magasra kiálló kövekkel van flaszterezve, hogy bizony az embernek ügyelnie kell magára, hogy el ne essék. Ezek valának főbb megjegyzéseink az iskolára nézve. Megtörténvén a tanítás, az, — zártkörű gyűlésben megbíráltatván — sikerültnek nyilvánított.

5. Egyik tagtársunk által felolvasás lett volna tartandó, de az elfogadható okkal igazolván elmaradását, a jövő gyűlésre maradt.

6. Kállai János mutatta be az általa czélszerűnek látott iskolai nyilvántartási, felvételi, anyakönyvi és ellenőrzési naplók egybevont példányát, de ezt fiókkörünk elég czélszerűnek nem látván, mellőzte. Végre néhány keblü ügy és indítvány tárgyalván, a gyűlés véget ért. E gyűlés után Kállai János tagtársunk vendégszerető asztalához voltunk meghíva, hol vígan töltünk egy pár órát s azután elszéledtünk.

Gal Páll,
fiókköri jegyző.

I R O D A L O M.

A Magyar tanítóképző nevelés-oktatásügyi közlöny szerkesztősége e közlöny III-ik évfolyamára hirdet előfizetést. — Kiadja a dévai állami tanítóképezde tanári kara. Felelős szerkesztője Hetyey Gábor áll. tan. képezdei igazgató. Ára egész évre 3 frt. mely összeg a szerkesztőséghez küldendő be. E lap első sorban a tanítóképzés szolgálatában áll ugyan, de kiváló szolgálatokat tesz a tanügyi politika, a tanfelügyelet és a szorosabban vett népnevelés-oktatás tekintetéből is. Munkatársai tanfelügyelők, képezdei tanárok és jó nevű néptanítókból állanak, kik szakértelmök és komoly munkásságuk által ezen, a maga nemében egyetlen és így hézagot pótló közlönyt kellő színvonalra emelték s általa a hazai tanügynek kiváló szolgálatot tettek. A napi sajtó e közlönyt figyelemre méltatta s nem egyszer nagy elismeréssel, méltánilyással szólott róla. Melegen ajánljuk e jól szerkesztett, nevelésügyi és oktatásügyi közlönyt, egyetlen erdélyrészi laptársunkat azoknak figyelmébe, a kik tartalmas és komoly irányu tanügyi lapot akarnak olvasni.

Dolinay Gyula ifjusági vállalatának, a „Hasznos Mulattató“-nak újévi első számát vettük, mely telve van a legérdekesebb ifjusági olvasmányokkal, s rakva szebbnél szebb képekkel. Csupán az első számban a következő ismert nevű íróktól találunk dolgozatokat: Sziklay János, Palágyi Lajos, Várady Antal, Inczedy László, Szabóné Nogáll Janka, Kistelky Ede, Rudnyánszky Gyula, Szanyor Károly. Ezekben kívül még egy csomó jó munka; úgy hogy a füzet gazdasága, képeinek szépsége és sokasága meglepi az olvasót. A „Hasznos Mulattató“ jelenleg 16-ik évfolyamát futja. Serdülő fiúk s leányok olvashatják, ámbár Dolinay kizárólag leányok számára is ad ki egy kedves lapot, a „Lányok Lapját“, mely szinte régi lap, 14-ik évfolyamát éli. Ugy ennek, mint a Hasznos Mulattatónak előfizetési ára negyedévre 1 frt. fél évre 2 frt. Az előfizetők rendkívüli kedvezményekért, minden füzettel egy fél ivnyi külön művet is kapnak, melyek év végén önálló kötetbe foglalhatók, tovább-

bá 3 frt. 60 kr. leszállított áron megszerezhetik a „Történeti arcképcsarnok“ cz. diszművet, mely elegáns díszkötésben, 231 arcképet és életrajzot tartalmaz, melyek egészen az ifjuság igényeihez vannak alkalmazva. Ajánljuk Dolinay kitűnő ifjusági vállalatát, a művelt szülők figyelmébe, ennél olcsóbb és megfelelőbb lapot nem nyujthatnak gyermekeiknek. A lap díszes kiállítása; színes borítékba van fűzve s 44 oldalra terjedő változatos, mindig vonzó és érdekkeltő olvasmányt nyújt. Kiadóhivatal: Budapest, Kecskeméti u. 13. sz. a hová szerkesztő neve alatt küldendők az előfizetések.

Felhívás előfizetésre. Gönczy Pál államtitkár ur a jövő 1888. évben tölti be félszázadik évfordulóját annak a kiváló fontosságú működésnek, melyet ő hazai közoktatásügyünk érdekében édes hazánk díszére folytatott. E napot a tanügy emberei e hazában mindenütt Gönczy érdemeihez méltóan fogják megünnepelni. E napon egy élet, mely ép úgy fizikai mint szellemi tekintetben méltó a tanulmányra, nyeri meg a polgár-koszorút. — Ez élet törekvéseinek magyarázata, czéljai, szándékai azon irodalmi művekben vannak lerakva, melyeket Gönczy Pál hazai tekintélyes folyóiratokban s lapokban közoktatásügyünkről vagy annak érdekében időről-időre közrebocsátott. — A „Felső-, nép- és polgáriskolai Tanítók Országos Egyesületé“-nek kérésére Gönczy Pál e műnek kiadási jogát említett egyesületre ruházta. A „Felső-, nép- és polgáriskolai Egyesület“ pedig alantírotta bizta meg a közrebocsátással, míg a jövedelmet a „Magyarországi Tanítók Árvaházi Egyesületé“-nek ajánlotta fel. E nagyérdékű „Tanulmányok“ egyes cikkei a következők lesznek: Bevezetésül Gönczy Pál életrajza alulírottól. 1. Utazás Svájcban. Ez az útrajz 1884-ben íratott s itt fog megjelenni először. 2. Vázlatok a svájci köz- és különösen a népoktatás köréből. 3. Poroszország iskolágye a XIX-ik század első felében. (Mindkettő a Csengery „Budapesti Szemléjében“ jelent meg.) 4. Nevelési irányeszmék. 5. Nevelésünk ügye. (Mindkettő a Pesti Napló-ban volt közzé téve.) 6. Népiskoláink. (A Ballagi: Egyházi és Iskolai lapjából.) 7. A közoktatás Magyarországon. (A Budapesti Szemle új folyamából.) 8. A magyar népoktatásügy múltja. (Eötvös 1872-ki miniszteri jelentéséből. Az egész mű körülbelül 25 ívre fog menni. A gazdag tartalomnak különös érdeket adand az a benső összefüggés is, mely e nagyszabásu tanulmányok s az országos közoktatásügyi intézkedéseink közt föllelhető. Meg vagyunk győződve, hogy a jubileumra e kötet közrebocsátása által Egyesületünk fogja meghozni a legszebb emléket. Emléket az ünnepeltnek, s emléket ő róla s munkásságban gazdag életről a magyar tanító világnak s egész társadalmunknak! Az Egyesület ép ezért bizalommal fordul úgy a tanügy embereihez, mint a társadalomhoz s fölkéri az érdeklődőket, szerezzék meg saját maguk s a használatukra álló iskolai és közkönyvtárak számára e *Tanulmányokat*. Az előfizetési díj a 25 íves kötetre 1 frt 60 kr., diszpéldányra 3 frt. Hat előfizetett példányra a hetedik ingyen adatik. A kiállítás választékos izlésességéről *Méhner Vilmos* könyvkiadó intézete kezeskedik. Minden előfizetési pénz esetleges megrendelés *Méhner Vilmos* könyvkiadó-hivatalába IV., Papnövelde-utca 8. sz. a. küldendő. A mű 1888. márczius havában fog megjelenni, ez okból az előfizetések február elejéig beküldendők. Budapest, 1887. évi december hó 18-án. *Méhner Vilmos*, mint Gönczy Pál Tanulmányainak kiadója. A Felső nép- és polgárisk. Egyesület megbízásából: *Dr. Kiss Áron*.

V E G Y E S E K

— **Véglegesítés.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur Kovács Dánielt, bánffy-hunyadi áll. polg. és felső népiskolai tanítót, állomásán közelebbről végleg megerősítette.

— **Kasztner Janka,** a helybeli áll. tanítónőképezde jeles igazgatónöje mult év decz. 29-ikén tartotta esküvőjét dr. Lázár Gyula, tanítónő-képezdei tanárral. Násznagy Kezma Ferencz kir. tanfelügyelő, tanuk: Benedek Áron és Sárdi István képezdei tanárok voltak. A tanítónő képezde növendékei küldöttség által fejezték ki jó kívánataikat. Magunk részéről is minden jót és szépet kívánunk az új párnak!

— **A vallásoktatás az ipariskolában.** A kolozsvári városi ipariskolák e hó 3-án egy igen üdvös, és az iparos tanulók oktatására nézve fontos munkát kezdettek meg. Ugyanis akolozsvári ipariskolák tevékeny igazgatójának Kiss Sándornak indítványa alapján, a felügyelő bizottság még a mult év folyamán felterjesztést intézett a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter urhoz, a kolozsvári városi ipariskolákban a vallásoktatásnak kötelezővé tétele tárgyában. A Miniszter örömmel vette a kolozsvári ipariskolák felügyelő bizottságának e kezdeményezését, melynek célja az iparos tanulóknak értelmi képzésén kívül, az erkölcsi és vallásos érzelmek fejlesztése, nevelése. S örvendotes tény e mellett még az is, hogy az egyes hitfelekezetek, melyeknek püspökeit, maga a miniszter kereste meg a közreműködésre, készséggel intézkedtek a vallásoktatásnak mielőbbi megkezdhetőse érdekében. Kijelölték a hitoktatókat, kik már hozzá is kezdettek a munkához, melynek gyümölcsei bizonylan dúsan fogják jutalmazni fáradságukat, melyet egyházuk érdekében, szives ajánlkozással, díj nélkül teljesítenek. Aróm. kath. tanulók oktatását 4 osztályban Bálint György, Dóczy Endre, Kis István és Ágotha Balázs áldozárok és tanárjelöltek végzik; a reformátusokat szintén 4 osztályban Benedek József, Szentgyörgyi Lajos tanítók, Szász Lajos és Tóth Tamás énekevezérek oktatják. — Az ág. ev. *Turcsányi* Gyula prédikátor, az unitáriusokat Nagy Albert papjelölt, a gör. kath. Podoba Vazul segédlelkész és a mózes-valásuakat Burger József képesített hitoktató fogják tanítani. A róm. kath. egyház gondoskodott még arról is, hogy a tanulók egyházi énekek tanulásában is gyakoroltassanak, e végre felkérte Nagy Kálmán I. közs. isk. igazgatót, Bőjthe László és Orbán Dénes r. kath. tanítókat. E hó 2-án tartott értekezleten pedig, melyen a tanításnak gyakorlati oldala lett megbeszélve, igazgató felkérésére a többi vallásitanítók is készséggel ajánlkoztak, hogy hveiket az egyházi énekek tanulásában szintén fogják gyakorolni. Midőn a kolozsvári ipariskolák felügyelő bizottságának és lelkes igazgatójának e kezdeményezését örömmel jegyezzük fel, hisszük, hogy Kolozsvár városának iparos polgárai szintén örömmel fogják ezt fogadni, s készséggel bocsátják el tanoncaikat a vallás-órára is. Mi hisszük, hogy a vallásitanításnak ipariskoláinkba való ezen behozatala, mely hazánkban ma még egyedül áll, s melyben mi vagyunk a kezdeményezők, jótékonyan fog hatni fejlődő iparoktatásunk emelésére.

— **Iskolai egészségügyi folyóirat.** „Zeitschrift für Schulgesundheitspflege“ czimmel a f. év elején Hamburgban egy iskolai egészségügyi havi folyóirat indult meg. Nagy számú kitünő dolgozótársai között vannak Magyarországból: dr. Fodor József, egyetemi tanár (Budapest), dr. Imre F. szemorvos (Hódmezővásárhely) és dr. Rózsahegy Aladár egyetemi tanárok. Előfizetési ára egy évre 8 márka. Ajánljuk az érdekeltek figyelmébe.

— **Kolozs megye népiskolái köréből.** A kolozsi áll. el. iskola a f. évben azon kedvező helyzetbe jut, hogy saját és kényelmes helyiséget nyer a volt bánya-nagyi lakásban,

melyet a pénzügyminiszter közelebbről engedett át számára. A nyert helyiség tanítói lakásnak és tanhelyiségnek teljesen elegendő. — A *bánffy-hunyadi* áll. iskolánál a régebben gyermekjáték készítő tanműhely tantermekké alakítottatott át az ősz folyamán, minélfogva az ottani iskola 3 újabb tanterem birtokába jutott. Ezek közül az egyik, szép és tágas terem, rajzteremmé rendeztetett be. Az átalakítás házilag vitetett keresztül, s a költségek fedezését az eddig fizetett házbér fogja képezni 12 éven át. — *Bonczhidán* mélt. és főtiszt. Szász Domokos, ev. ref. püspök, és megyénk tevékeny tanfelügyelőjének föllépése folytán munkálatba vétetett az ottani ev. ref. iskola számára egy egészen czélszerű tanhelyiség építése és berendezése. E célra, a korábban áll. iskolának, de az állam által átvenni és fölépíteni nem tudott gróf Bánffy György-féle telek és épület használtatik fel. Ez ügyben a mélt. püspök ur és megyénk tanfelügyelője m. hó 17-én Bonczhidára ki is rándultak, mely alkalommal a tulajdonos azt az ajánlatot tette, hogy az átalakítási költségek fedezéséhez ő maga 1000 frttal járul hozzá. Egyuttal megbeszéltetett a tanítói fizetésnek akként való rendezése is, hogy az legalább a 300 frt minimumot elérje. A tulajdonos gróf nemes ajánlata önmagát dicséri. — A *megye közp. bizottsága* e hó 9-én tartott ülésében tanfelügyelőnk előterjesztésére erélyes intézkedést tett azon községi előjáróságok ellen, melyek némely áll. és községi iskolánál a tandíj, 5%-os iskolai pótdó és a mulasztási bünt. pénzek felhajtásában hanyag-eljárást tanusítanak, utasítván az illetékes szolgabirokat, hogy eljárásuk eredményéről 30 nap alatt tegyenek jelentést. Némely községekben, hol áll. és községi iskolák vannak, olyan gyermektől is követelik a felekezeti tandíjakat, kik áll. és községi iskolába járnak. Ez által mintegy elvonni szándékozván őket ezen iskoláktól. Tanfelügyelőnk felhívta az illetékes közigazgatási közegeket, hogy ezen jogtalan és törvényellenes intézkedések felhajtásában a felekezeteknek ne segédkezzenek. — *Az egészségtan tanítása* megyénk áll. és közs. iskoláiban, lapunk m. évi folyamában közölt s a kolozs megyei tanító-testület nevelésügyi bizottsága által kidolgozott javaslat alapján, a kir. tanfelügyelő urhoz érkezett jelentések szerint, folyamatba indult. Örömmel adjuk e híreket megyénk iskoláiról, mindenik haladásról, fejlődésről tanuskozik.

— **A kolozsvári neolog izraelita hitközség** növénydekeinek hitoktatásával s azok részére szóló bizonyítványok kiadásával dr. Rosenspitz Sándor hitszónok bizatott meg, ki a tanítást a polgári iskola helyiségében szombat és vasárnap d. u. 1/3-tól 4 óráig teljesíti.

— **Előnyomatványok a női kézimunka tanításához.** Kemény Béla és társa budapesti kereskedő cég a női kézi munka tanításához igen ügyes előnyomatványokat készített és ad ki. A vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ur e nyomtatványokat a leányiskolák figyelmébe ajánlja.

— **Izraelita hitoktatók képzése.** Megyénk kir. tanfelügyelője utóbbi időben több helyen tapasztalta, hogy az izraelita hitoktatók, képzésük kérdésbe tételekor, egy rabbi és két tanu aláírásával ellátott bizonyítványt mutatnak fel, képzésük igazolására. Mivel ez eljárás nem törvényes s számos visszaélésre szolgáltatathat alkalmat, a vall.- és közoktat. min. urhoz felterjesztést intézett ez ügynek rendeleti uton való szabályozása tárgyában.

— **Helyreigazítás.** Lapunk mult évi 20-ik számában „a berlini nők kérvénye a nőnevelés érdekében“ cz. cikkben (179. oldal *) alatt hibásan áll ez: 1878 okt. 19-én. Készséggel helyreigazítjuk így: 1887. okt. 19-én. Szerk.

TARTALOM: Felhívás előfizetésre. — A nevelés feladatai. Zajzon Dénes. — Nézetek a tanítás gyakorlati, helyes módjáról. Dortsák Gyula. — Egyesületi élet. — Irodalom. — Vegyesek.